

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

**ONDERZOEK BEVOEGDHEDEN
DOCENTEN MBO**

2011

Maart 2012

INHOUD

Samenvatting 5
Inleiding 7

1 Onderzoek 9

- 1.1 Opzet van het onderzoek 9
- 1.2 Omvang van het onderzoek 9
- 1.3 Juridisch kader 10

2 Resultaten 11

- 2.1 Inzet docenten buiten oorspronkelijk vakgebied 11
- 2.2 Onderwijsgevenden, anders dan docenten 14
- 2.3 Relatie met de onderwijskwaliteit 15

3 Conclusies 16

BIJLAGE(N)

I Vragenlijst 18

II Toelichting inventarisatielijst inzet docenten 19

III Relevante bepalingen uit de Wet Educatie en beroepsonderwijs 20

Samenvatting

Op verzoek van voormalig staatssecretaris Van Bijsterveldt heeft de Inspectie van het Onderwijs onderzocht hoe vaak docenten in het mbo worden ingezet buiten hun oorspronkelijke vakgebied. Het onderzoek is uitgevoerd in combinatie met de zogenoemde stelselonderzoeken van 2010 en 2011. In 2010 zijn daarbij opleidingen uit de sectoren landbouw en economie onderzocht en in 2011 opleidingen uit de sectoren techniek en zorg & welzijn. De uitkomsten van de twee onderzoeksronden zijn in dit verslag steeds samengenomen.

Bij de onderzochte opleidingen worden in ruime mate docenten ingezet buiten hun oorspronkelijke bevoegdheidssterrein. Het blijkt dat 11 procent van de 1.119 docenten voor meer dan een kwart van de werktijd actief is op andere onderwijsgebieden dan waarvoor zij een bevoegdheid hebben verworven. Van de docenten werkt 89 procent geheel of voor minstens driekwart van de tijd op het eigen vakgebied. Overigens zijn meer docenten in de algemene vakken dan in de beroepsgerichte vakken voor meer dan een kwart van de tijd buiten hun vakgebied ingezet: respectievelijk 18 en 6 procent.

De vakgebieden waarin de docenten actief zijn zonder formele bevoegdheid zijn bij de algemene vakken vooral Nederlands, Engels, rekenen/wiskunde en LLB (Leren, Loopbaan en Burgerschap). Bij de docenten in de beroepsgerichte vakken zijn er geen specifieke vakgebieden die opvallen.

Naast inzet buiten het oorspronkelijke vakgebied van de bevoegdheid is gekeken naar inzet van onderwijsgeevenden die geen docent zijn: instructeurs en onderwijsassistenten. Daarbij is vastgesteld dat 40 procent van deze 199 onderwijsgeevenden niet onder direct toezicht of directe verantwoordelijkheid van een bevoegd docent werkt. Uit het onderzoek blijkt dat bij de onderzochte opleidingen 7 procent van de docenten niet bevoegd is. Dit percentage geldt zowel voor de docenten algemene vakken als die voor beroepsgerichte vakken.

De gegevens over onbevoegde docenten en de inzet van docenten buiten hun vakgebied zijn gerelateerd aan uitkomsten van het stelselonderzoek. In verband met de omvang van de steekproef moeten de gegevens met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. De verzamelde gegevens laten geen direct verband zien tussen de inzet van docenten en de overall kwaliteit van de opleidingen bij het slotoordeel over al dan niet voldoende kwaliteit van het onderwijsproces. Wel lijkt er een negatieve relatie te zijn tussen de waarderingen bij het onderdeel maatwerk en zowel het aantal onbevoegde docenten als de inzet van docenten buiten hun oorspronkelijke vakgebied.

Tot slot is gekeken naar opvallende verschillen tussen de sectoren. Daarbij vallen twee dingen op. Van alle 112 onderzochte opleidingen had 60 procent geen enkele onbevoegde docent in dienst. Voor de sector landbouw lag dat beduidend lager: van de opleidingen in die sector had slechts 40 procent geen enkele onbevoegde in dienst.

Verder valt op dat er in de sector techniek veel meer opleidingen zijn waar docenten niet of in zeer geringe mate buiten hun vakgebied worden ingezet. Voor alle onderzochte opleidingen geldt dat bij 57 procent geen enkele docent voor meer dan 25 procent wordt ingezet buiten zijn oorspronkelijke vakgebied. Bij techniek geldt dat voor 80 procent van de onderzochte opleidingen.

Inleiding

Voormalig staatssecretaris Van Bijsterveldt verzocht de Inspectie van het Onderwijs onderzoek te doen naar het feitelijk gebruik van de mogelijkheid om een mbo-docent in te zetten op andere gebieden dan waarvoor hij of zij is bevoegd. Dit zei zij in het overleg met de Tweede Kamer op 14 april 2010 (Tweede Kamerstuk 2009-2010, 32.524, nr. 67).

De staatssecretaris wilde daarmee inzicht krijgen in het verschijnsel dat docenten les geven in vakken waarvoor zij niet zijn opgeleid. Daarbij wilde zij ook weten bij welke vakken zich dat in het bijzonder voordeed.

De inspectie zegde toe hier een onderzoek naar te verrichten rondom de zomer van 2010, in het kader van reeds geplande stelselonderzoeken bij mbo-opleidingen ten behoeve van het Onderwijsverslag. Dit bevestigde de staatssecretaris in haar brief van 8 juni 2010 (Tweede Kamerstuk 2009-2010, 31524 nr. 68) Op grond van de bevindingen bij de stelselonderzoeken van 2010 besloot de inspectie het onderzoek voort te zetten bij de stelselonderzoeken van 2011. Daarmee werd niet alleen het totaal aantal onderzochte opleidingen meer dan verdubbeld, maar strekte het onderzoek zich ook uit over alle sectoren in het mbo.

Op grond van bovenstaande luidt de hoofdonderzoeksvraag:

In welke mate worden docenten ingezet voor onderwijs in andere vakgebieden dan waarvoor zij oorspronkelijk zijn opgeleid?

In het verlengde daarvan worden in dit onderzoek drie andere onderzoeksvragen meegenomen:

- *In welke mate worden onbevoegde docenten ingezet?*
- *Wat is de positie van onderwijsgevenden anders dan docenten (instructeurs en onderwijsassistenten) ten opzichte van bevoegde docenten?*
- *Is er een relatie tussen de inzet van docenten respectievelijk onbevoegden en de kwaliteit van het onderwijsproces?*

1 Onderzoek

1.1 Opzet van het onderzoek

De Inspectie van het Onderwijs heeft het onderzoek gekoppeld aan haar zogenaamde stelselonderzoeken. Met deze onderzoeken bij opleidingen wil de inspectie een representatief beeld van de kwaliteit van het onderwijs verwerven, als voorbereiding op het Onderwijsverslag. Bij deze onderzoeken richtte de inspectie zich in 2010 op de sectoren economie en landbouw, in 2011 vonden de stelselonderzoeken plaats binnen de sectoren techniek en zorg & welzijn. Zo leiden de onderzoeken van 2010 en 2011 gezamenlijk tot een representatief beeld van het mbo.

De stelselonderzoeken waren al van start gegaan voordat werd besloten tot het onderhavige onderzoek. Daarom is bij de stelselonderzoeken van 2010 een klein deel van de onderzochte opleidingen (ongeveer een derde van het totaal) niet meegenomen bij het onderzoek naar inzet van docenten.

Onderzocht is in welke mate docenten op andere onderwijsgebieden worden ingezet dan die waarop hun bevoegdheid betrekking heeft en bij welke vakgebieden dit in het bijzonder gebeurt. Ook heeft het onderzoek gegevens opgeleverd over de inzet van niet-bevoegde docenten en van andere onderwijsgeevenden (instructeurs en onderwijsassistenten). Bij de docenten is steeds een onderscheid gemaakt tussen docenten voor algemene vakken en docenten voor de beroepsgerichte vakken. De verkregen gegevens zijn vergeleken met de overige uitkomsten van de stelselonderzoeken om te bezien of er een samenhang is tussen inzet van docenten en de kwaliteit van het onderwijs.

De opleidingen die bij de stelselonderzoeken 2010 waren betrokken hebben in september 2010 een vragenlijst ingevuld. Bij de stelselonderzoeken 2011 ontvingen de betrokken opleidingen steeds ruim voor het onderzoek plaatsvond een elektronische vragenlijst. De inhoud van de vragenlijst 2010 en 2011 was dezelfde. Er heeft geen controle plaatsgevonden op de juistheid van de ingevulde gegevens. De vragenlijst en bijbehorende toelichting zijn bijgevoegd als bijlagen 1 en 2.

1.2 Omvang van het onderzoek

In totaal ontving de inspectie van 112 opleidingen vragenlijsten. De verdeling van ontvangen vragenlijsten over de sectoren was als volgt:

Ontvangen vragenlijsten naar sector

Sector	Aantal
Techniek	34
Landbouw	24
Economie	15
Zorg & welzijn	34
Overig (combinatie van sectoren)	5
Totaal	112

In totaal is over twaalfhonderd docenten en 199 onderwijsgeevenden, anders dan docenten, informatie verzameld.

Om inzicht te krijgen in de vakgebieden waarin inzet van niet-bevoegde docenten voorkomt, is onderscheid gemaakt naar docenten algemene vakken en docenten beroepsgerichte vakken. Van de twaalfhonderd docenten zijn er 483 werkzaam in algemene vakken en 717 in beroepsgerichte vakken.

Tot slot: bij het onderzoek zijn de niet-bekostigde instellingen niet betrokken. De regelgeving voor deze instellingen met betrekking tot de inzet van docenten wijkt af van die voor de bekostigde instellingen. Antwoorden van bekostigde en niet-bekostigde instellingen zouden daarom niet vergelijkbaar zijn. Ook gegeven de beperkte groep niet-bekostigde instellingen die bij de stelselonderzoeken waren betrokken, is ervoor gekozen deze niet mee te nemen.

Er dient nog opgemerkt te worden dat het aantal opleidingen dat vorig jaar onderzocht is kleiner is dan het stelselonderzoek (ongeveer een derde kleiner). Daardoor is het geen representatieve selectie van de twee onderzochte sectoren (economie en landbouw) van het mbo.

De omvang van het onderzoek is te beperkt om algemeen geldende conclusies voor het gehele mbo te kunnen trekken.

1.3 Juridisch kader

De Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) geeft in de artikelen 4.2.1 tot en met 4.2.5 aan wie welke onderwijstaken in het mbo mag uitvoeren (de wetteksten zijn als bijlage bijgevoegd).

In hoofdlijnen zijn er twee routes tot het leraarschap:

1. via een lerarenopleiding in het hbo of het wetenschappelijk onderwijs;
2. via een andere opleiding in het hoger onderwijs plus een aantal jaren beroepservaring én aanvullende pedagogisch-didactische scholing.

De eerste route spreekt voor zich. De tweede route is gericht op het aanstellen van gekwalificeerde en ervaren beroepsbeoefenaren. Juist binnen het mbo kan in een aantal beroepsgerichte vakken behoefte bestaan om ervaren beroepsbeoefenaren in te zetten in het onderwijsproces. De betreffende zij-instromer wordt dan wel geacht een opleiding op hoger onderwijsniveau te hebben genoten. Bovendien wordt aan hem of haar de eis gesteld zich te scholen op pedagogisch-didactisch terrein. Voor dat laatste zijn specifieke scholingstrajecten ingericht bij lerarenopleidingen. Een ervaren beroepsbeoefenaar die een dergelijke pedagogische kwalificatie nog niet heeft behaald kan voor maximaal twee jaar aan een mbo-instelling worden benoemd op voorwaarde dat hij of zij begint aan de pedagogisch-didactische scholing.

In verband met dit onderzoek is het van belang erop te wijzen dat er geen nadere regeling is ten aanzien van de vakgebieden waarbinnen een docent mag worden ingezet. Bij de huidige organisatie van het onderwijs zou dat ook bijzonder lastig zijn. Er is immers geen regeling die voorschrijft welke vakgebieden een bepaalde opleiding dient te omvatten en er is evenmin een gestandaardiseerde lijst van vakgebieden die binnen het mbo worden verzorgd.

2 Resultaten

2.1 Inzet docenten buiten oorspronkelijk vakgebied

Tabel 2.1a geeft een overzicht van de verschillende vormen van bevoegdheden van de docenten.

Er zijn gegevens opgenomen voor de totale groep van docenten en afzonderlijk voor de docenten in de algemene vakken en de docenten in de beroepsgerichte vakken.

De berekeningen in deze paragraaf zijn alle gemaakt op basis van absolute aantallen. Al deze berekeningen zijn ook gemaakt voor aantallen docenten gecorrigeerd voor de omvang van de aanstellingen. De verschillen die deze series berekeningen opleveren zijn marginaal (nergens meer dan 1 procentpunt). Anders gezegd: er doen zich op dit gebied geen verschillen voor tussen parttimers en fulltimers. Om die reden is ervoor gekozen alleen de berekeningen op basis van absolute getallen op te nemen.

Tabel 2.1a Overzicht type bevoegdheid

	Docenten algemene vakken		Docenten beroepsgerichte vakken		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Volledig bevoegd op grond van voltooide lerarenopleiding	368	76	465	65	833	69
Volledig bevoegd op grond van verklaring bekwaamheid plus pedagogisch-didactisch getuigschrift	62	13	177	25	239	20
Tijdelijk bevoegd op grond van verklaring bekwaamheid, maar nog niet in bezit van pedagogisch-didactisch getuigschrift ¹	21	4	24	3	45	4
Niet bevoegd, wel aangesteld als docent	32	7	49	7	81	7
Overig	0	-	2	-	2	-
Totaal	483	100	717	100	1.200	100

Opgeteld voor de twee categorieën docenten blijkt dat 81 van de twaalfhonderd docenten niet bevoegd zijn. Dat is ongeveer 7 procent. In de nota Werken in het

¹ De wet biedt de instelling de mogelijkheid iemand een verklaring van bevoegdheid te verlenen en hem op grond daarvan voor ten hoogste twee jaar als docent te benoemen. Betrokkene moet wel een opleiding in het hoger onderwijs met succes hebben afgerond. Wanneer binnen de genoemde twee jaar de betrokkene een pedagogisch-didactisch getuigschrift verwerft, kan de aanstelling worden omgezet in een vaste aanstelling (zie paragraaf 1.4).

Onderwijs 2010 (ministerie van OC&W, 2010) is vastgesteld dat het percentage voor het gehele mbo uitkomt op 11. Het percentage onbevoegden is gelijk voor docenten algemene vakken en docenten beroepsgerichte vakken.

Er is een opvallend verschil tussen de categorieën beroepsgerichte en algemene vakken als het gaat om het aandeel volledig bevoegden op grond van een verklaring van bevoegdheid. Dit is bij docenten algemene vakken 13 procent en bij de beroepsgerichte docenten 25 procent. Dit lijkt volledig in overeenstemming met de achtergrond van de wettelijke mogelijkheid ook personen als docent te benoemen die geen lerarenopleiding hebben afgerond. Daarbij werd in het bijzonder gedacht aan mensen met bijzondere kennis en ervaring uit het vakgebied zelf die van grote waarde kunnen zijn juist in het beroepsonderwijs. Het ligt voor de hand dat deze eerder gezocht zullen worden voor de beroepsgerichte vakken dan voor de algemene vakken.

Tabel 2.1b geeft een overzicht van de inzet van de docenten buiten het vakgebied. In de tabel worden afzonderlijk weergegeven de gegevens voor de totale groep en die voor de docenten algemene vakken en de docenten beroepsgerichte vakken.

Tabel 2.1b Inzet docenten buiten vakgebied

	Docenten algemene vakken		Docenten beroepsgerichte vakken		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
0%	340	75	606	91	946	85
0 - 25%	34	8	18	3	52	5
25 - 50%	30	7	16	2	46	4
>50%	48	11	27	4	75	7
Totaal	452	100	667	100	1.119	100

Voor alle docenten gezamenlijk geldt dat 85 procent volledig wordt ingezet op eigen bevoegdheidsgebied; 11 procent wordt voor een substantieel deel (>25%) en 5 procent wordt voor een beperkt deel (<25%) ingezet buiten het oorspronkelijke bevoegdheidsgebied.

Van de docenten algemene vakken is 75 procent volledig binnen het oorspronkelijke bevoegdheidssterrein actief. Ongeveer 18 procent is voor een substantieel deel (>25%) daarbuiten actief.

Van de docenten beroepsgerichte vakken is 91 procent volledig binnen het oorspronkelijke bevoegdheidssterrein actief; 6 procent is voor een substantieel deel (>25%) daarbuiten actief.

Er is ook gekeken naar de relatie tussen de soort bevoegdheid en de inzet van docenten. Met andere woorden: er is gekeken of docenten met een lerarenopleiding vaker of minder vaak buiten hun oorspronkelijke vakterrein lesgeven dan zij-instromers (dat zijn docenten met een verklaring van bevoegdheid en een pedagogisch-didactisch getuigschrift). Hoewel de aantallen klein zijn, valt op dat bij de volledig bevoegden op grond van een lerarenopleiding zeventien van de 127 voor meer dan de helft werkzaam is buiten het oorspronkelijke bevoegdheidsgebied. Van de tweede categorie (degenen met verklaring van bekwaamheid en pedagogisch-didactisch getuigschrift) is er geen enkele voor meer dan de helft op andere vakgebieden actief. Wel is 10 procent tussen de 25 en 50 procent van de werktijd bezig op andere vakgebieden. Dat betekent dat mensen die vanwege hun specifieke beroepservaring als docent worden binnengehaald niet of slechts in geringe mate buiten hun vakgebied worden ingezet.

Vakgebieden

Verder bekeek de inspectie in welke vakgebieden docenten worden ingezet buiten hun oorspronkelijke bevoegdheidssterrein. Daarbij moet rekening worden gehouden met het feit dat de aanduiding van vakgebieden en onderwijsgebieden zoals die binnen opleidingen worden verzorgd niet is gestandaardiseerd. Voor de algemene vakken blijkt dit minder problemen op te leveren dan voor de beroepsgerichte vakken.

Er zijn in totaal 112 docenten algemene vakken die buiten hun oorspronkelijke vakgebied worden ingezet. De vakgebieden die ze noemen zijn:

LLB (Leren, Loopbaan en Burgerschap)	25x
Nederlands	20x
Wiskunde	15x

Vakken die verder worden genoemd zijn onder meer: Engels, Duits, biologie, logistiek, economie en Individuele begeleiding. Bij een deel van de betrokken docenten is het vakgebied niet gespecificeerd.

Ook voor docenten beroepsgerichte vakken is gekeken voor welke vakgebieden zij worden ingezet buiten hun oorspronkelijke bevoegdheidsgebied. Bij de docenten beroepsgerichte vakken levert dat een veel diffuser beeld op dan bij de docenten algemene vakken. In totaal gaat het om 61 docenten. Eén vakgebied springt er daarbij uit: veertien van deze docenten zijn actief op het gebied van ICT en daaraan gerelateerde vakken. Daarnaast wordt een ruim scala aan vakgebieden genoemd als faunabeheer, leidinggeven, detailhandelkennis, methodische beroepsvaardigheden, sociale vaardigheden en Spaans.

Verschillen tussen de sectoren

De gegevens over onbevoegde docenten en de inzet van docenten buiten hun vakgebied zijn verbijzonderd voor vier sectoren in het mbo. Daarbij is geen nadere uitsplitsing gemaakt naar docenten algemene respectievelijk beroepsgerichte vakken. De aantallen zouden dan te klein worden om betekenisvolle uitspraken te kunnen doen. Ook zonder deze uitsplitsing blijven de aantallen klein en moet bij het trekken van conclusies voorzichtigheid worden betracht

In tabel 2.1c is een overzicht opgenomen van het aandeel onbevoegde docenten per opleiding.

Tabel 2.1c Percentage opleidingen met wel of geen onbevoegde docenten naar sector

	Techniek	Landbouw	Economie	Zorg & welzijn	Combinatie	Totaal
	n=34	n=24	n=15	n=34	n=5	n=112
Geen onbevoegde docenten	68	46	67	59	80	61
Wel onbevoegde docenten	32	54	33	41	20	39
Totaal	100	100	100	100	100	100

Toelichting: uit de tabel blijkt dat 68 procent van de onderzochte opleidingen in de sector techniek geen enkele onbevoegde docent in dienst heeft.

De sector landbouw valt in negatieve zin op in dit overzicht. Waar van alle onderzochte opleidingen 60 procent geen onbevoegden in dienst had, is bij de sector landbouw slechts bij 40 procent van de onderzochte opleidingen geen enkele onbevoegde docent aangesteld.

In tabel 2.1d worden de sectoren vergeleken naar het aandeel docenten dat voor een substantieel deel (>25%) buiten het oorspronkelijke vakgebied wordt ingezet.

Tabel 2.1d Percentage opleidingen dat ten minste één docent voor meer dan 25 procent buiten zijn of haar vakgebied inzet

	Techniek	Landbouw	Economie	Zorg & welzijn	Combinatie	Totaal
	n=34	N=24	N=15	N=34	N=5	n=112
geen enkele docent voor >25% ingezet buiten vakgebied	79	46	40	56	20	57
één of meer docenten voor >25% ingezet buiten vakgebied	21	54	60	44	80	43
Totaal	100	100	100	100	100	100

Hier is het vooral de sector techniek die opvalt. Van alle onderzochte opleidingen zet 57 procent geen enkele van de docenten voor een substantieel buiten het oorspronkelijk vakgebied in. Voor de sector techniek ligt dat percentage op 79.

2.2 Onderwijsgevenden, anders dan docenten

Over deze categorie onderwijsgevenden stelde de Inspectie van het Onderwijs andere vragen dan over de docenten.

Eén vraag stond hierbij centraal:

Op welke wijze voorziet de instelling erin dat het onderwijs dat door deze categorie wordt verzorgd, geschiedt onder toezicht en verantwoordelijkheid van iemand die bevoegd docent is?

Tabel 2.2a Onderwijsgevenden Anders: positie naar aantal docenten en fte (oktober 2010)

Positie	Totaal (2010 en 2011)	
	Aantal	%
Zelfstandig	55	28
Verantwoording achteraf	24	12
Docent-op-afstand	96	48
Bevoegd docent aanwezig in zelfde lokaal	24	12
Totaal	199	100

Uit de tabel blijkt dat 79 van de 199 (40 procent) onderwijsgeevenden, anders dan docenten, onderwijs verzorgen zonder dat een bevoegd docent direct aanwezig of beschikbaar is.

Bij 24 van deze 79 (12 procent van de totale populatie) is er nog wel sprake van een verantwoording achteraf. Voor de overige 55 (28 procent) is dus niet voorzien in een vorm van toezicht door of verantwoording aan een volledig bevoegd docent.

Van deze groep onderwijsgeevenden heeft 21 procent een reguliere opleiding in het hoger onderwijs behaald.

Wanneer de gegevens van deze categorie onderwijsgeevenden worden gerelateerd aan de totale groep van onderwijsgeevenden, blijkt dat deze categorie (van instructeurs en onderwijsassistenten) 14 procent van het totaal aan onderwijsgeevenden uitmaakt.

2.3 Relatie met de onderwijskwaliteit

De opzet van het onderzoek maakt het mogelijk de gegevens over de inzet van docenten te combineren met de uitkomsten van de stelselonderzoeken naar de kwaliteit van het onderwijs. Daarbij is terughoudendheid geboden. Er is al gewezen op de beperkingen qua representativiteit van dit onderzoek. Daar komt bij dat de uitkomsten een sterk scheve verdeling laten zien, met veel opleidingen die in het geheel geen onbevoegden inzetten en een aanzienlijk aantal opleidingen waar docenten uitsluitend onderwijs verzorgen binnen het eigen bevoegdheidssterrein.

Dat neemt niet weg dat het onderzoek aanwijzingen voor samenhangen heeft opgeleverd die uitnodigen tot nader onderzoek.

Voorop moet worden gesteld dat er geen samenhang is vastgesteld tussen de inzet van onbevoegden of de inzet van docenten buiten het eigen vakgebied en het overall kwaliteitsoordeel van de onderzochte opleidingen. Er is geen relatie aangetroffen tussen aantallen onbevoegden of de inzet buiten het vakgebied met het oordeel 'onvoldoende' voor het primair proces bij de onderzochte opleidingen. De resultaten bij, in het bijzonder, het criterium 'maatwerk'² lijken wel een samenhang te vertonen met de inzet van onbevoegde docenten als de inzet van docenten buiten hun bevoegdheidssterrein. Bij opleidingen die in het geheel geen onbevoegden inzetten scoort 66 procent een voldoende op het criterium maatwerk. Bij opleidingen die wel onbevoegden inzetten is dat percentage teruggelopen naar 51.

De relatie tussen maatwerk en inzet docenten buiten het eigen vakgebied levert het volgende beeld op. Opleidingen waar geen van de docenten voor een substantieel deel buiten het eigen vakgebied opereert, behalen in bijna 72 procent van de gevallen een voldoende voor maatwerk. Bij de overige opleidingen is dat percentage teruggelopen tot 38. Hier is dus duidelijk sprake van een correlatie van dit aspect van de onderwijskwaliteit met de inzet van docenten.

Bij andere criteria zijn niet in dezelfde mate relaties ontdekt tussen kwaliteit van die betreffende aspecten en de inzet van docenten.

² Bij de indicator maatwerk wordt gekeken of het onderwijs naar tijd en/of inhoud in voldoende mate is afgestemd op de behoeften van individuele studenten.

3 Conclusies

Dit onderzoek richtte zich in eerste instantie op het in beeld brengen van de inzet van docenten in het mbo buiten het vakgebied waarvoor zij oorspronkelijk zijn opgeleid. In het verlengde daarvan is ook gekeken naar de inzet van bevoegde docenten en van onderwijsgeevenden, anders dan docenten.

De hoofdonderzoeksvraag luidde:

In welke mate worden docenten ingezet bij het onderwijs in andere vakgebieden dan waarvoor ze oorspronkelijk zijn opgeleid?

Dit onderzoek leverde de volgende gegevens op.

Van de 1.119 onderzochte docenten werd 16 procent mede ingezet buiten hun oorspronkelijke bevoegdheid: 11 procent zelfs voor meer dan een kwart van de werktijd.

Uitgesplitst naar docenten algemene vakken en docenten beroepsgerichte vakken leverde het onderzoek de volgende gegevens op. De inzet buiten het oorspronkelijke vakterrein is bij algemene vakken groter (25 procent) dan bij docenten beroepsgerichte vakken (9 procent).

Bij de docenten algemene vakken is verder een groter deel bevoegd op grond van een lerarenopleiding (76 procent) dan bij de docenten beroepsgerichte vakken (65 procent). Dit komt vooral doordat veel meer docenten in de beroepsgerichte vakken bevoegd zijn op grond van een zogenaamde verklaring van bekwaamheid in combinatie met een pedagogisch-didactisch getuigschrift. Dit gaat om 25 procent tegenover 13 procent bij de docenten algemene vakken.

Over de vakgebieden waarin docenten worden ingezet buiten het eigen bevoegdheidsterrein zijn de volgende conclusies te trekken.

Voor de algemene vakken gebeurt dat vooral bij de vakken Leren, Loopbaan en Burgerschap (LLB), Nederlands en wiskunde. Voor de beroepsgerichte vakken springt het vak ICT eruit.

Bij de inzet van docenten buiten het vakgebied neemt de sector techniek een bijzonder positie in. In die sector worden bij 80 procent van de onderzochte opleidingen geen docenten voor een substantieel deel van hun werktijd ingezet buiten het vakgebied. Voor de totale populatie ligt dat percentage op 57. In totaal waren 112 opleidingen bij het onderzoek betrokken.

De eerste van de drie aanvullende onderzoeksvragen betrof de inzet van onbevoegde docenten.

Volgens dit onderzoek is het aantal onbevoegde docenten gelijk voor algemene vakken en beroepsgerichte vakken: 7 procent. Gekeken naar verschillen tussen sectoren valt het op dat er bij landbouw relatief veel opleidingen zijn waar onbevoegden worden ingezet (60 procent tegenover 40 procent voor de totale populatie van onderzochte opleidingen).

In het onderzoek is – als tweede aanvullende onderzoeksvraag – ook gekeken naar de positie van onderwijsgeevenden, anders dan docenten (instructeurs en onderwijsassistenten).

Daarvan is vastgesteld dat 40 procent van de in totaal 119 onderzochte instructeurs en onderwijsassistenten, wordt ingezet op een wijze waarbij geen direct toezicht wordt uitgeoefend door een bevoegd docent en hooguit verantwoording achteraf plaatsvindt.

De derde aanvullende onderzoeksvraag betrof de relatie tussen de inzet van onbevoegden respectievelijk de inzet van docenten buiten het eigen vakgebied en aspecten van de onderwijskwaliteit.

Voor de overall kwaliteit van de onderzochte opleidingen is er geen verband gevonden met inzet van onbevoegden of de inzet buiten het oorspronkelijk vakgebied. Bij de afzonderlijke kwaliteitsaspecten zijn voor maatwerk wel aanwijzingen gevonden voor een negatieve relatie vastgesteld tussen de kwaliteit van dit aspect en de inzet van onbevoegde docenten en met de inzet van bevoegde docenten buiten hun oorspronkelijk vakgebied.

Het toetsingskader bve 2012 kent een afzonderlijke module over de professionaliteit van docenten. Aan de hand daarvan kan aanvullend inzicht worden verkregen over de relatie tussen het instellingsbeleid ten aanzien van de bevordering van professionaliteit van docenten en de kwaliteit van het onderwijs. Het biedt de inspectie de gelegenheid het toezicht op de professionaliteit van de docenten aan te scherpen.

Bijlage I

Vragenlijst

Vragenlijst bevoegdheden

NB Graag voor elke onderwijsgevende afzonderlijke vragenlijst invullen

Volgnummer docent:

1. werkzaam in beroepsgericht vak of algemeen ('AVO')vak
2. benoemd als:
 - 0: docent. Verder met vraag 3
 - 0: anderszins (onderwijsassistent/instructeur): verder naar vraag 7
3. Bevoegdheid
 - 0: volledig bevoegd ogv voltooide lerarenopleiding³
 - 0: volledig bevoegd ogv verklaring bekwaamheid plus...
 - 0: tijdelijk bevoegd
 - 0: niet bevoegd
4. Vakgebied waarvoor bevoegdheid is behaald, resp verklaring is verkregen:
5. inzet in tijd buiten oorspronkelijke bevoegdheidsgebied
 - 0: 0%
 - 0: 0 – 25%
 - 0: 25 – 50%
 - 0: > 50%
6. Indien geheel of gedeeltelijk ingezet buiten oorspronkelijk vakgebied
 - is aanvullende opleiding gevolgd
 - 0: Ja, nl.,
 - 0: Neen
 - is door CvB formeel schriftelijk besluit hierover genomen
 - 0: Ja
 - 0: Neen

Alleen voor onderwijsgevend en niet aangesteld als docent

7. Wat is formele functieaanduiding:
8. Wat is hoogst behaalde onderwijsdiploma:
9. In welk gebied wordt onderwijs verzorgd:
10. zijn er afspraken over toezicht door een bevoegd docent:
 - 0: neen
 - 0: ja, er is regelmatig verantwoording achteraf
 - 0: ja, er is toezicht door docent 'op loopafstand' (dwz docent is zo nodig direct te bereiken)
 - 0: ja, docent is aanwezig in zelfde ruimte

³ De Pabo levert geen bevoegdheid op voor mbo (pabo-afgestudeerden kunnen wel verklaring van bekwaamheid krijgen)

Bijlage II

Toelichting inventarisatielijst inzet docenten

Op verzoek van de staatssecretaris van OCW doet de inspectie onderzoek bij mbo-instellingen naar het gebruik van de mogelijkheid docenten in te zetten op andere onderwijsterreinen dan waarvoor hij of zij haar bevoegdheid heeft verworven. Mede aan de hand daarvan kan preciezer worden vastgesteld op welke vakgebieden tekorten aan docenten bestaan en wat daarvan de gevolgen zijn voor de kwaliteit van het onderwijs.

Het onderzoek wordt zo veel mogelijk gekoppeld aan de zogeheten stelselonderzoeken. Door deze aanpak is het mogelijk per opleiding de gegevens over de inzet van docenten te vergelijken met oordelen over de diverse kwaliteitsaspecten van de betrokken opleiding.

In dat kader verzoeken wij u de bijgaande vragenlijst in te vullen over de bevoegdheden van het onderwijzend personeel, betrokken bij uw opleiding. De vragenlijst heeft betrekking op alle onderwijsgevenden, dat wil zeggen niet uitsluitend op docenten. Voor anderen dan docenten (instructeurs, onderwijsassistenten e.d.) bestaat geen formele bevoegdheid. Om die reden zijn de vragen voor deze personeelsleden wat anders dan voor de docenten en is de vragenlijst gesplitst in een deel voor de docenten en een deel voor de overige onderwijsgevenden.

Bij de vragenlijst voor docenten verzoeken wij u aan te geven wat de formele bevoegdheid is en voor welk vakgebied die geldt. Bij de bevoegdheid wordt onderscheid gemaakt tussen bevoegdheid op grond van een voltooide lerarenopleiding of op grond van een verklaring van bekwaamheid al dan niet aangevuld met een afgeronde pedagogisch-didactische opleiding. Natuurlijk bestaat ook de mogelijkheid dat personen als docent zijn benoemd zonder formele bevoegdheid.

Vervolgens vragen wij u of de betrokken docenten ook onderwijs verzorgen in vakgebieden die buiten zijn of haar bevoegdheidsterrein vallen en zo ja in welke mate dat het geval is. Of er sprake is van een ander onderwijsgebied dan die waarvoor de bevoegdheid geldt, zult u zelf moeten vaststellen; de wijze waarop een opleiding wordt opgesplitst in onderwijsgebieden is immers niet gestandaardiseerd en 'vakken' op roosters en bevoegdheidsterreinen zijn niet altijd op een eenduidige wijze tot elkaar te herleiden.

Tot slot vragen wij u aan te geven of er een formeel besluit ten grondslag ligt aan de eventuele inzet van de docent buiten zijn formele bevoegdheidsterrein en of de docent daarvoor aanvullende scholing heeft ontvangen.

Wat betreft de onderwijsgevenden, anders dan docenten, vragen wij naar hun hoogst genoten opleiding en naar de mate van eigen verantwoordelijkheid die zij dragen bij de uitvoering van hun onderwijstaken. Dat laatste relateren wij aan de manier waarop een bevoegde docent toezicht houdt op de uitvoering van de werkzaamheden door deze onderwijsgevende.

Wij verzoeken u de vragenlijst ingevuld te hebben op de dag van het kwaliteitsonderzoek. Zo nodig kan tijdens het bezoek nog nadere toelichting worden gegeven door de betrokken teamleider of unitdirecteur. Verder zullen tijdens het bezoek nog enkele vragen worden gesteld over de eventuele gevolgen van de bevoegdheid van docenten en andere onderwijsgevenden voor de kwaliteit van het onderwijs.

Voor de volledigheid merk ik op dat dit een inventariserend onderzoek is, dat anoniem verwerkt zal worden. Het is uitdrukkelijk geen handhavingonderzoek.

Bijlage III

Relevante bepalingen uit de Wet Educatie en beroepsonderwijs

- **Artikel 4.2.1. Vereisten benoeming of tewerkstelling docenten**

- 1 Docenten worden door het bevoegd gezag benoemd dan wel tewerkgesteld zonder benoeming.
- 2 Tot docent aan een instelling kan slechts worden benoemd of tewerkgesteld zonder benoeming degene die:
 - a. in het bezit is van een verklaring omtrent het gedrag, afgegeven volgens de [Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens](#), die op het tijdstip van overlegging aan het bevoegd gezag niet ouder is dan 6 maanden, en
 - b. voldoet aan de bekwaamheidseisen, bedoeld in artikel 4.2.3, eerste lid, blijkend uit het bezit van:
 - 1° een getuigschrift als bedoeld in [artikel 7.11, eerste lid, van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek](#) van een met goed gevolg afgelegd afsluitend examen van een aan een hogeschool verbonden opleiding gericht op het beroep van leraar in het voortgezet onderwijs,
 - 2° een getuigschrift als bedoeld in artikel 175 van de Wet op het hoger beroepsonderwijs van een met goed gevolg afgelegd staatsexamen, voor zover overeenkomend met een getuigschrift als bedoeld onder 1°,
 - 3° een getuigschrift als bedoeld in [artikel 7.11, eerste lid, van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek](#) van een met goed gevolg afgelegd afsluitend examen van een universitaire lerarenopleiding,
 - 4° een getuigschrift of diploma van een opleiding die vóór 1 augustus 1991 was gericht op het beroep van leraar in het voortgezet onderwijs,
 - 5° een ten aanzien van het door hem te geven onderwijs verleende erkenning van beroepskwalificaties als bedoeld in [artikel 5 van de Algemene wet erkenning EG-beroepskwalificaties](#),
 - 6° een gelijkwaardig buitenlands getuigschrift of diploma, behaald in een land dat niet behoort tot de Lid-Staten van de EU, dan wel een gelijkwaardig Nederlands-Antilliaans of Arubaans getuigschrift of diploma, of
 - c. In het bezit is van een door het bevoegd gezag afgegeven geschiktheidsverklaring als bedoeld in artikel 4.2.4, en
 - d. niet krachtens rechterlijke uitspraak is uitgesloten van het geven van onderwijs.
- 3 In geval van een geschiktheidsverklaring als bedoeld in artikel 4.2.4 vindt de benoeming of tewerkstelling zonder benoeming voor zover betrokkene niet in het bezit is van een getuigschrift als bedoeld in artikel 7a.4 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek plaats voor een periode van ten hoogste twee aaneengesloten studiejaren. Het bevoegd gezag kan deze benoemingsperiode, al dan niet onder door dat gezag te stellen voorwaarden, verlengen met ten hoogste twee jaren indien het bevoegd gezag daarvoor redenen aanwezig acht. Het bevoegd gezag beschikt over geordende gegevens met betrekking tot de toepassing van de tweede volzin.
- 4 Het tweede lid is niet van toepassing voor zover een docent is belast met contractactiviteiten.

- 5 Het bevoegd gezag kan ten aanzien van een docent voor een periode van ten hoogste twee jaar afwijken van de eisen, bedoeld in het tweede lid, onder b en c. Het bevoegd gezag kan de in de eerste volzin bedoelde termijn verlengen met ten hoogste twee jaren indien het bevoegd gezag dat noodzakelijk oordeelt vanwege de kwaliteit en de voortgang van het onderwijs aan de school. In dat geval verklaren het bevoegd gezag en de betrokkene in ieder geval schriftelijk dat betrokkene verplicht is zich in te spannen om binnen de verlengingsperiode alsnog te voldoen aan de eisen, bedoeld in het tweede lid, onder b. Het bevoegd gezag beschikt over geordende gegevens met betrekking tot de toepassing van de tweede volzin.
- 6 Het bevoegd gezag kan afwijken van het tweede lid, onder b en c, ten aanzien van degene die gelet op specifieke kennis en bekwaamheden, samenhangend met ervaringen en werkzaamheden in andere sectoren van de samenleving en het bedrijfsleven, naar het oordeel van het bevoegd gezag voldoende bekwaam is om onder verantwoordelijkheid van een daartoe door het bevoegd gezag aan te wijzen docent voor een beperkte betrekkingssomvang te worden belast met het uitsluitend verzorgen van onderwijsonderdelen waar die specifieke kennis en bekwaamheden in het bijzonder betrekking op hebben. De betrekkingssomvang is voor het totaal van de in de eerste volzin bedoelde te verzorgen onderwijsonderdelen ten hoogste een aantal van gemiddeld 4 klokuren per week op jaarbasis.

• **Artikel 4.2.2. Belasten met onderwijsondersteunende werkzaamheden**

- 1 Onderwijsondersteunende werkzaamheden waarvoor op grond van artikel 4.2.3, tweede lid, bekwaamheidseisen zijn vastgesteld, mogen slechts worden verricht door degene die:
 - a. in het bezit is van een verklaring omtrent het gedrag, afgegeven ingevolge de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens, die op het tijdstip van overlegging aan het bevoegd gezag niet ouder is dan 6 maanden, en
 - b. in het bezit is van een bij ministeriële regeling aangewezen getuigschrift waaruit blijkt dat wordt voldaan aan de in artikel 4.2.3, tweede lid, bedoelde bekwaamheidseisen, voor zover vastgesteld, of
 - c. in het bezit is van een ten aanzien van de door hem te verrichten werkzaamheden, al dan niet bedoeld in artikel 4.2.3, tweede lid, verleende erkenning van beroepskwalificaties als bedoeld in artikel 5 van de Algemene wet erkenning EG-beroepskwalificaties, of
 - d. volgens bij algemene maatregel van bestuur te geven regels zijn bekwaamheid heeft aangetoond, en
 - e. niet krachtens rechterlijke uitspraak is uitgesloten van het verrichten van die werkzaamheden.
- 2 Het eerste lid is niet van toepassing op een onderwijsondersteunende functionaris voor zover deze is belast met werkzaamheden in verband met contractactiviteiten.
- 3 Ten aanzien van studenten aan een opleiding als bedoeld in artikel 7.7, tweede lid, van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en deelnemers aan de beroepsbegeleidende leerweg van een opleiding als bedoeld in artikel 7.2.2 die in het kader van die opleiding onderwijsondersteunende werkzaamheden verrichten waarvoor op grond van artikel 4.2.3, tweede lid, bekwaamheidseisen zijn vastgesteld, kan voor de duur van die werkzaamheden worden afgeweken van het eerste lid, onder b tot en met d.
- 4 Het bevoegd gezag kan voor een periode van ten hoogste twee jaar afwijken van de eisen, bedoeld in het eerste lid, onder b tot en met d. Het bevoegd gezag kan deze periode met ten hoogste de helft verlengen indien bijzondere omstandigheden daartoe naar zijn oordeel aanleiding geven. Het bevoegd gezag beschikt over geordende gegevens met betrekking tot de toepassing van de tweede volzin.

- **Artikel 4.2.3. Bekwaamheidseisen**

- 1 Bij algemene maatregel van bestuur worden bekwaamheidseisen vastgesteld voor de uitoefening van het docentschap.
- 2 Bij algemene maatregel van bestuur worden bekwaamheidseisen vastgesteld voor bij die maatregel aan te wijzen onderwijsondersteunende werkzaamheden die rechtstreeks verband houden met het onderwijsleerproces.
- 3 De in het eerste lid bedoelde bekwaamheidseisen zijn gericht op het handelen in het onderwijsleerproces, het algemeen professioneel handelen en het werken binnen een onderwijsorganisatie. Zij omvatten in elk geval eisen ten aanzien van:
 - a. pedagogisch-didactische kennis, inzicht en vaardigheden, en
 - b. vakbekwaamheid.
- 4 De algemene maatregel van bestuur, bedoeld in het eerste en tweede lid, wordt aan de beide Kamers der Staten-Generaal overgelegd. De maatregel treedt niet in werking dan nadat vier weken na de overlegging zijn verstreken en niet door of namens een van beide Kamers de wens wordt te kennen gegeven dat het in die maatregel geregelde onderwerp bij de wet wordt geregeld. Alsdan wordt een daartoe strekkend wetsvoorstel zo spoedig mogelijk ingediend.
- 5 Onze Minister stelt een beroepsorganisatie die hij vanuit het oogpunt van beroepskwaliteit representatief acht voor onderwijspersoneel als bedoeld in deze wet, in de gelegenheid hem een voorstel te doen voor de in het eerste en tweede lid bedoelde bekwaamheidseisen. Onze Minister stelt deze organisatie vervolgens in elk geval eenmaal in de zes jaar in de gelegenheid, hem een voorstel te doen over ongewijzigde handhaving of wijziging van de bekwaamheidseisen voor zover vastgesteld. Uit een voorstel als bedoeld in de eerste of tweede volzin blijkt tevens, in hoeverre dat voorstel mede steun geniet van een vertegenwoordiging van bevoegde gezagsorganen, van ouders en van deelnemers.

- **Artikel 4.2.3a. Bekwaamheidsdossier**

Het bevoegd gezag beschikt ten aanzien van elk personeelslid dat een functie of werkzaamheden verricht waarvoor bekwaamheidseisen zijn vastgesteld, over geordende gegevens met betrekking tot de bekwaamheid en het onderhouden van de bekwaamheid. Ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid en herkenbaarheid van de gegevens kunnen bij ministeriële regeling voorschriften worden vastgesteld over de inrichting en wijze van ordening van deze gegevens.

- **Artikel 4.2.4. Geschiktheidsverklaring zij-instroom in het beroep van docent**

- 1 Aan degene die niet in het bezit is van een in artikel 4.2.1, tweede lid, onder b, genoemd getuigschrift of diploma respectievelijk genoemde erkenning van beroepskwalificaties wordt door het bevoegd gezag dat voornemens is betrokkene te benoemen een geschiktheidsverklaring afgegeven, indien de betrokkene naar het oordeel van het bevoegd gezag:
 - a. vakinhoudelijk bekwaam is en geschikt is voor het beroep van docent, en
 - b. voldoet aan de in artikel 4.2.3, derde lid, onder a genoemde eisen, blijkend uit het bezit van een getuigschrift als bedoeld in artikel 7a.4 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, of
 - c. in staat is verantwoord les te geven en binnen twee jaar na benoeming of tewerkstelling zonder benoeming tot docent te voldoen aan de in artikel 4.2.3, derde lid, onder a, genoemde eisen.

- 2 Het bevoegd gezag geeft de in het eerste lid bedoelde verklaring slechts af, indien:
 - a. betrokkene in het bezit is van een getuigschrift van een met goed gevolg afgelegd afsluitend examen van een opleiding in het wetenschappelijk onderwijs of in het hoger beroepsonderwijs als bedoeld in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, niet zijnde een getuigschrift als bedoeld in artikel 4.2.1, tweede lid, onderdeel b 1° tot en met 4°,
 - b. betrokkene in het bezit is van een erkenning van beroepskwalificaties als bedoeld in artikel 5 van de Algemene wet erkenning EG-beroepskwalificaties,
 - c. betrokkene in het bezit is van een buitenlands getuigschrift of diploma dat gelijkwaardig is aan een onder a bedoeld getuigschrift of een onder b bedoelde erkenning van beroepskwalificaties, of
 - d. betrokkene ten minste drie jaren ervaring heeft in de praktijk van het beroep waarop het desbetreffende onderwijs is gericht en naar het oordeel van het bevoegd gezag door een combinatie van opleiding en ervaring geacht wordt te beschikken over een kwalificatieniveau dat vergelijkbaar is met het onder a tot en met c bedoelde kwalificatieniveau, en
 - e. de gevolgde opleiding en de maatschappelijke of beroepservaring van betrokkene, in onderlinge samenhang bezien, naar het oordeel van het bevoegd gezag van voldoende belang zijn in verhouding tot de beoogde werkzaamheden aan de instelling.
- 3 Indien betrokkene niet in het bezit is van een getuigschrift als bedoeld in artikel 7a.4 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, stelt het bevoegd gezag vast, welke scholing en begeleiding voor betrokkene noodzakelijk zijn om binnen twee jaar na benoeming of tewerkstelling zonder benoeming te kunnen voldoen aan de in artikel 4.2.3, derde lid onder a, genoemde bekwaamheidseisen ten aanzien van pedagogisch-didactische kennis, inzicht en vaardigheden.

- **Artikel 4.2.5. Uitvoering pedagogisch-didactische scholing**

De op grond van artikel 4.2.4, derde lid, noodzakelijk geoordeelde scholing wordt uitgevoerd door of onder verantwoordelijkheid van een instelling voor hoger onderwijs als bedoeld in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek die een lerarenopleiding verzorgt. Het bevoegd gezag stelt in overeenstemming met het bestuur van die instelling het voor betrokkene noodzakelijke scholingstraject vast.

Colofon

Publicatie

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

Uitgave

Inspectienummer: 2012-18
ISBN: 978-90-8503-286-1
Publicatienummer: 22PD2012G016
Deze publicatie is te downloaden van www.onderwijsinspectie.nl

© Inspectie van het Onderwijs | maart 2012